

1714-1914. Per la pàtria i la llibertat

El monument a Rafael Casanova, obra de l'escultor Rossend Nobas, fou enllestit el 1888 i inicialment fou instal·lat a l'actual passeig de Lluís Companys, fins el 1914, l'any que va ser traslladat a l'emplaçament actual. Aquell mateix any s'hi afegí el sòcol –amb relleus de Josep Llimona– i el pedestal –obra d'Alexandre Soler March.

La Diada del 1914 es plantejà ben aviat, com diu l'historiador Pere Anguera [*L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1939)*, Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008], amb un èmfasi especial, atès que s'esqueia el segon centenari de la caiguda de Barcelona. Tot just celebrada la del 1913, ja es va començar a alertar de la importància de l'efemèride.

El mes de març, el CADCI convocà els membres de la comissió organitzadora dels actes, Unió Catalanista, Centre Republicà Nacionalista i Lliga Regionalista per a pactar l'homenatge “amb més temps i brillantor”.

La Unió Catalanista, a qui corresponia aquell any l'organització, assumí la idea –rellançada l'any anterior per Josep Rafael Carreras Bulbena des de *La Veu de Catalunya*– de traslladar l'estàtua de Casanova de l'Arc de Triomf a la ronda de Sant Pere, el lloc on havia caigut ferit el 1714. Martí Julià, com a president, presentà una instància a l'ajuntament, avalada per quatre entitats, les de la comissió més l'Esquerra Catalanista. La proposta fou acceptada.

La comissió féu una crida perquè fossin més nombrosos que cap any les corones i els rams. El trasllat es féu el matí del 10 i l'escultura es col·locà al pedestal provisional a la tarda, davant l'expectació d'un públic nombrós.

Persones properes a la Unió Catalanista n'impulsaren reproduccions

El 1914, amb el trasllat de l'estàtua de Rafael Casanova a l'emplaçament actual, és una data clau en la història de les commemoracions de l'Onze de Setembre.

El dia 11 de setembre del 1914 la gent envolta l'estàtua de Rafael de Casanova –colgada de flors–, acabada d'instal·lar a la ronda de Sant Pere.

en pasta, en dues mides, 0,4 metres i 1,30.

Dies abans sovintejaren els aplecs catalanistes i les *vetllades patriòtiques*, tant a Barcelona com a comarques. La nit del dia 10, els casals nacionalistes dels districtes més centrals organitzaren un aplec amb joves oradors, tots de la Unió Catalanista. En acabar l'acte anaren a fer una ofrena floral a Casanova. Hi assistiren unes 300 persones. Els discursos foren molt aplaudits, abans de cantar plegats “Els Segadors”.

L'entusiasme ambiental, com va poder copsar l'enyorat historiador Anguera a partir d'una lectura exhaustiva de la premsa, era immens. Els veïns de la plaça de Sant Jaume volien penjar senyeres als balcons i hom recollia l'engrescament ciutadà davant la notícia que per primera vegada “després de dos-cents anys” l'ajuntament n'hissaria una.

Fins i tot *La Vanguardia* acabava el resum informatiu sobre els actes previstos amb aquestes paraules: “Todo buen patriota tiene hoy el deber de estar en la plaza de San Jaime, para saludar la nuestra gloriosa bandera en el momento de ser izada en las Casas Consistoriales.”

Tota la nit del 10 a l'11 hi hagué vigilància policíaca i des de quarts d'una de la matinada comparegueren davant l'estàtua gran nombre de delegacions, amb corones, mentre es repetia el cant entusiàstic d'“Els Segadors”.

Segons *El Poble Català*, Els Néts dels Almogàvers foren els primers a dipositar la corona, a dos quarts d'onze de la nit, i a primera hora del matí ja n'hi havia més de cent. A més, Els Néts dels Almogàvers posaren una placa nova al Fossar de les Moreres, a les dotze del migdia.

La Joventut Catalanista impulsà una edició generosa de fulls patriòtics i als fulls volants es llegien proclames com “Irlanda, Servia, Boèmia, Polònia, l'Itàlia irredenta... Catalunya? 1714-1914. Per la pàtria i la llibertat”.

La Unió Catalanista edità uns recordatoris, que es posaren a la venda, amb un dibuix al·legòric de Joan Triadó, “Vindiquem Catalunya”, que s'imprimí a cinc tintes.

L'acte 'oficial'. A dos quarts d'una la comitiva municipal sortí de la Casa de la Ciutat, precedida per la guàrdia urbana a cavall i els macers. En arribar al monument, el públic entonà “Els Segadors” i la banda municipal tocà una marxa. Tot seguit es pronunciaren tres discursos. En nom de la corporació municipal, Gaspar Rosés; Josep Puig i Cadafalch, en nom de la Diputació. I els contestà Àngel Guimerà, “obligat a parlar” pels qui el voltaven.

Guimerà hi digué que “ara en Casanova ocupa el seu lloc; d'aquí a una estona la bandera catalana ocuparà el

seu a ca la ciutat; ara cal només que els catalans sapiguem també ocupar el nostre”.

Guimerà es referia a la bandera que el CADCI havia ofert a l'ajuntament al matí, pagada per subscripció popular i lliurada a l'alcalde accidental Pich i Pon per la Comissió Onze de Setembre aquell matí.

L'ofertament s'havia convertit en una manifestació patriòtica, que va anar del local del CADCI a la Rambla fins a la plaça de Sant Jaume, manifestació pactada amb el delegat governatiu, que la va permetre en canvi que no es cantés l'himne nacional català.

A l'acte de lliurament, Josep Puig Esteve, president del CADCI, afirmà en català que la bandera simbolitzava el retorn de Catalunya com a nació a la vida dels pobles, bregant per la seva llibertat, i manifestà l'esperança que un cop hissada desvetllés en el ciutadans la idea de les nacions esclavitzades i en els seus pits l'afany de lluitar per la seva llibertat.

Pich li respongué que onejaria al costat de l'espanyola, que recollia "l'amor dels catalans que volen veure Catalunya rica i plena, germana volguda de les demés regions d'Espanya", i assegurà que, en una situació similar a la del 1714, "sabríem defensar la llibertat de Catalunya, complint amb el deure de catalans".

En hissà la bandera, al so de la marxa de Joan II, el públic -més de 800 persones al carrer, segons el governador civil- entonà una vegada més "Els Segadors".

En sortir la comissió al carrer, es volgué organitzar una manifestació, impedida amb contundència per la policia. A la Rambla, detingué dos manifestants i sis joves que feien el servei militar i anaven vestits de soldats.

El discurs de Puig Esteve fou denunciat pel fiscal, després d'una incitació publicada a *El Diluvio*, acusant-lo d'haver atacat la unitat d'Espanya i d'haver atiat indirectament els aldarulls posteriors. Mentre el jutge empenia diligències, cada dia rebia centenars d'adhesions de tot Catalunya.

El miting del CADCI. A l'acte central de la Diada, a la nit, al CADCI, s'esperava sentir-hi totes les branques del

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

EL TEMPS

A dalt, portada del diari *El Poble Català*, de l'11 de setembre del 1914, anunciant la commemoració. A l'esquerra, Pere Anguera, autor del llibre *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1939)*.

catalanisme. Els incidents del matí serviren d'excusa per a prohibir qualsevol acte al carrer a la tarda i per a muntar una estricta vigilància policíaca als voltants de la seu del CADCI.

El local era ple a vessar. Puig Esteve recordà el llarg compromís de l'entitat amb la Diada. Pere Corominas asseynalà que "els drets dels pobles [...] no prescriuen mai, mentre tenen els sentiments i la força que té Catalunya" i proclamà que "passi lo que passi, nosaltres serem com sempre catalanistes

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Apunts presos al natural per Joaquim Renart durant les celebracions de l'Onze de Setembre del 1919 i del 1920. Il·lustren la coberta del llibre de l'historiador Pere Anguera *L'Onze de Setembre*.

extremats, fins que vingui una revisió d'aquell moment crudel de la pèrdua de les llibertats catalanes en 1714”.

Jaume Bofill i Mates lloà “l’obra cultural i patriòtica del Centre”, gràcies a la qual l’Ajuntament de Barcelona acabava de penjar la bandera catalana. El darrer orador, Domènec Martí Julià, va dir que tothom s’havia d’esforçar en la tasca de crear i consolidar la consciència nacional, mentre lamentava el “nombre immens de catalans que, per desconeixement de la veritat i per in-

consciència, són traïdors a la pàtria”.

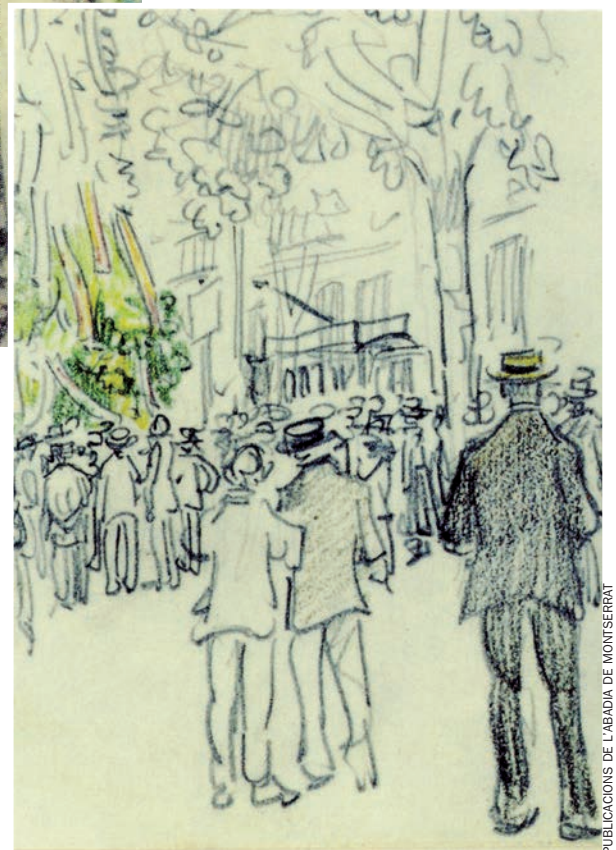
Acabat l’acte, Puig Esteve demanà que la gent sortís del local sense cantar ni cridar visques, perquè la policia l’havia advertit que, altrament, tenia ordres d’actuar amb rotunditat. No tothom va seguir el seu consell i va haver-hi diverses

topades amb la policia, que agredí a bastonades i amb el revòlver a la mà alguns dels assistents a l’acte. Corominas, com a diputat, i Bofill, com a regidor, enviaren una nota de protesta al governador civil per les agressions. Segons la nota, “un del agents ha provocat als concurrents amb un crit de *Muera Cataluña*”.

El governador civil justificà l’actuació de la policia aduint que mentre ell restés a Barcelona “no se gritará ‘¡Muera España!’ ni ‘¡Viva Cataluña libre!’”, com recollia el *Diario de Barcelona* del dia 12.

D’aquell any 1914 és el primer article de Francesc Macià sobre la Diada. El va publicar al periòdic *Renaixament*, que el dia 10 de setembre dedicà a la celebració un monogràfic de 32 pàgines amb articles d’història, poemes i articles doctrinals.

Macià hi mostrava el desacord amb els que es declaraven germanòfils en la creença que la victòria alemanya atorgaria Portugal i Gibraltar a Espanya; ho reprovava tant pel cost que comportaria la lluita per a sotmetre Portugal –gelós de

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

la seva independència— com, sobretot, perquè com a bon nacionalista català partidari d'una Ibèria federada, rebutjava d'imposar-la a ningú per la força.

Els diaris catalans —*El Poble Català* i *La Veu de Catalunya*, bàsicament— van anar plens d'articles referents a la Diada. El patriotisme, gràcies a l'empenta que aquell any va tenir la celebració, va estendre's també a la premsa comarcal, amb més força que mai.

A Reus, *Foment* publicà un monogràfic amb col·laboracions foranes de qualitat. A Tarragona, *Renovació*, periòdic nacionalista republicà, hi dedicà dues pàgines, i a l'editorial deixava clar que “mai un poble caigut se sent tan fort i amb tant de coratge per a la lluita que quan se recorda de lo que havia sigut i més si aquest poble és de nissaga lliberal com el nostre i se li arrebacaren les llibertats i tot quant era la seva característica com a nació”. Hi posava tanta convicció que anunciava: “El dia de la revenja és inevitable.”

El diari manresà de la Lliga, *El Pla de Bages*, afirmava que “el ressorgiment, la lliberació de Catalunya, no serà fins que tots els catalans tinguem la fe, l'entusiasme i l'heroisme” dels del 1714, “que és el que ha de salvar a Catalunya”. I més periòdics comarcals van publicar per primer cop articles històrics sobre l'Onze de Setembre.

En molts ajuntaments, per acord del consistori, es penjà la senyera. A Mojà, on havia nascut Rafael Casanova, es creà una comissió ben àmplia per a honorar-lo. El primer acord fou de dedicar-li un carrer i un monument.

La primera. La primera commemoració documentada de l'Onze de Setembre és del 1886. Va consistir en un funeral convocat pel Centre Català a Santa Maria del Mar, la parròquia del Fossar de les Moreres que acollia les despulles d'una part important dels catalans morts en combat contra les tropes borbòniques.

El funeral, diu l'historiador Pere Anguera, comptà amb una ben difosa crida i concità de forma automàtica l'obstrucció per part de les autoritats militars i eclesiàstiques. Tingué, doncs, una arrencada més elegíaca que no pas combativa, més de recordança, d'homenatge al passat que no de crit d'inci-

Número extraordinari de la revista *La Tralla* del 10 de setembre del 1904, en homenatge als màrtirs de l'11 de setembre del 1714.

tació reivindicativa.

Malgrat tractar-se d'un acte litúrgic, tot i el programat i interdit sermó del canonge Jaume Colell, atemorí el poder i, a partir d'aleshores i de manera constant, les diverses autoritats posaren entrebancs de tota mena per a dinamitar-ne l'èxit, des de la prohibició dels actes anunciats fins a l'ús arbitrari i reiterat de la violència policíaca contra tothom que volgués acostar-ser al monument a Rafael Casanova.

El 1891, el Foment Catalanista convocà una vetllada patriòtica, que inicià un dels components que esdevindrien rituals de la Diada. Unes vetllades amb rememoracions històriques abrاندades,

propostes i anàlisis polítiques d'actualitat i recitals poètics enardidors. A partir del 1898, totes les vetllades es tancaven amb el cant d'"Els Segadors". I des del 1899 la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, acabada de fundar, convocà cada aniversari un funeral a l'església dels Sants Just i Pastor, enllaçant amb l'acte de 1886.

El 1905, i a proposta del CADCI, es va crear una comissió per a coordinar les iniciatives esparses de les entitats catalanistes i això donà l'impuls definitiu a l'homenatge a Casanova, considera Pere Anguera.

Lluís Bonada